

AT

At, yeryüzünün hemen her yerinde olduğu gibi, eski Türk kültüründe de yüklü bir sembolizmin taşıyıcısıdır. At, göçebe Türklerin vazgeçilmez refakatçisidir, onun yardımcısı, 'kanatları', kurtarıcısı, arkadaşıdır.

Bayat (2007a) atın dünya modelinde kozmosu simgelediğini yazar: At, bedeniyle yere, ayaklarıyla dört yöne, başıyla da göğe atıf yapmaktadır. Eski Türk destanlarında at efendisiyle bir tutulur, bazen aynı adla anılır. İnan, 'ad' ile 'at' sözcüklerinin etimolojik kökeninin aynı olduğunu ileri sürmektedir.

Oğuz oğlu kahramanlık göstermeden ad alamadığı gibi, kendine mahsus at sahibi de olamaz. Derse han oğlu Bogaç azılı bir boğayı yendikten sonra Dede Korkud ona ad veriyor, ve babasına "boynu uzun bedevî at vergil binit olsun" diyor. Dede Korkud Oğuz kahramanlarından Basmi Böyrek'e ad verirken "bunun adı boz aygırlık Basmi Böyrek olsun" diyor (İnan 1991: 206).

At bazen efendisinden üstün görülür. Kitab-ı Dedem Korkud'da, Kazan Bey, "Hüner atın mıdır, erin midir?" diye sorar. Eski Türk geleneklerinde, at ile efendisinin bir olduğunu gösterir şekilde, efendisinin ölümünün ardından atı öldürülür ve aynı mezara konur. At, en makbul kurban hayvanıdır. Su'dan çıkmış, 'doğa-ana'ya ait bir hayvan iken, insanoğlunun hizmetine verilmiştir. Zekâsı, kıvraklığı ve hızlılığı ile binek ve yük hayvanı olarak savaşçı/avcı göçebelere büyük hareket serbestisi verir; duyarlığı yaklaşan tehlikelerden efendisini haberdar etmesini sağlar (Chevalier ve Gheerbrant 1996, Gök- yay 2006, İnan 1987, Roux 2005). Ayrıca, sembolik önemini altı çizilmesi gereken bir nokta, Orta Asya Türklerinin milli içkisinin, kısırak sütünün mayalanması ile elde edilen kımız olduğudur. Burada kısırağın, sütün besleyici ve alkolün uyuşturucu/esritici niteliklerinin bir araya gelmesinin anlamlılığı dikkate değer.

Sembolbilim, atın altben'in, yani dürtülerin, süvarinin ise benliğin sembolü olduğunu vurgular (Ackroyd 1995, Biedermann 1989, Chevalier ve Gheerbrant 1996, Jung 1971, Neumann 1974). Hayvan sembolizmi için genel geçerliliği olan bir kural, aynı hayvanın vahşi veya ehli oluşuna göre farklı ve bazen birbirine zıt yüklü anlamlar içerebileceğidir (Cirlot 1971). Binek atları, denetim altında tutulan, eğitilmiş ve süvarisine yardımcı olan, onu hedefine taşıyan dürtüsel güçlerdir. İdeal koşullarda at ve süvarisi tek ve aynı kişidir; bu bir-

liktelik) dürtülerle benliğin yapıcı uyumunu/birlikteliğini sergiler. İlişkinin bozulduğu durumlarda at panikler, süvarisi tarafından kontrol edilemez (Aeppli 1977). Kimi Türk destanlarında kahramanın ve atının bir olduğu, aynı adla anılmaları, bu açıdan, benlik bilincinin ayrışmamışlığını göstermesi nedeniyle de anlamlıdır.

"Dede Korkut hikâyelerinden III. hikâyede 'deniz kulunu boz aygır'dan bahsedilmektedir. Bu at, Türklerin destan ve masallarında 'gökten inmiş at' (Yakut inancı), Başkurların masallarına göre 'sudan çıkmış aygır' neslinden olan attır. Azerbaycan Türklerinin 'Koroğlu' destanına göre Koroğlu'nun kır atı, Ceyhun nehrinden çıkmış bir aygırın soyundan türemiştir" (İnan 1976: 156).

Kaynak: Saydam, M.B., Deli Dumrul'un Bilinci, "Türk-İslam Ruhu" Üzerine Bir Kültür Psikolojisi Denemesi, Genişletilmiş İkinci Basım Metis Yayınları, İstanbul, 2011

